

CENTRUM BADANIA OPINII SPOŁECZNEJ

SEKRETARIAT
OŚRODEK INFORMACJI

629 - 35 - 69, 628 - 37 - 04
693 - 46 - 92, 625 - 76 - 23

UL. ŻURAWIA 4A, SKR. PT.24
00 - 503 W A R S Z A W A
TELEFAX 629 - 40 - 89

INTERNET

<http://www.cbos.pl>

E-mail: sekretariat@cbos.pl

BS/187/2006

ZNACZENIE PRACY W ŻYCIU POLAKÓW

KOMUNIKAT Z BADAŃ

WARSZAWA, GRUDZIEŃ 2006

PRZEDRUK I ROZPOWSZECHNIANIE MATERIAŁÓW CBOS W CAŁOŚCI LUB W CZĘŚCI ORAZ WYKORZYSTANIE DANYCH EMPIRYCZNYCH
JEST DOZWOLONE WYŁĄCZNIE Z PODANIEM ŹRÓDŁA

Znak jakości przyznany CBOS przez Organizację Firm Badania Opinii i Rynku
28 września 2006 roku

Większość wskaźników dotyczących zatrudnienia ukazuje pozytywne zmiany, jakie zachodzą w Polsce w tym zakresie: zmniejsza się bezrobocie, wzrasta liczba pracujących, Polacy są coraz bardziej zadowoleni ze swojej pracy – zarówno pod względem materialnym, jak i z uwagi na możliwość zawodowej samorealizacji¹. W tym kontekście postanowiliśmy sprawdzić, jakie miejsce w systemie wartości najbardziej cenionych w życiu codziennym zajmuje praca zawodowa oraz jakie podejście do niej mają Polacy. Czy w polskim społeczeństwie praca stanowi wartość autoteliczną czy też traktowana jest raczej instrumentalnie – jako konieczny warunek egzystencji lub jako sposób bogacenia się i realizacji marzeń o charakterze materialnym²?

PRACA JAKO WARTOŚĆ ŻYCIOWA

Wśród wartości uznawanych przez Polaków za najistotniejsze w życiu codziennym praca zawsze miała wielkie znaczenie, a w ostatnich latach jest ona coraz ważniejsza. Obecnie praca zajmuje drugą pozycję wśród najwyżej cenionych wartości życiowych – tuż po szczęściu rodzinnym. Nieco mniejsze znaczenie Polacy przypisują zdrowiu, spokojowi, życiowej uczciwości oraz szacunkowi innych ludzi. Daleko poza zatrudnieniem pozostają natomiast takie wartości, jak: grono przyjaciół, wiara religijna, pomyślność ojczyzny, wykształcenie, dobrobyt, wolność słowa, kontakt z kulturą czy też udział w życiu społeczno-politycznym, życie pełne przygód i wrażeń oraz sukces i sława.

---

¹ Zob. komunikat CBOS „Polacy o swojej pracy”, grudzień 2006.

² Badanie „Aktualne problemy i wydarzenia” (198) zrealizowano w dniach 2-5 listopada 2006 roku na liczącej 979 osób reprezentatywnej próbie losowej dorosłych mieszkańców Polski

RYS. 1. WARTOŚCI DEKLAROWANE JAKO NAJWAŻNIEJSZE W CODZIENNYM ŻYCIU

Procenty nie sumują się do 100, ponieważ badani mogli wskazać więcej niż jedną wartość z podanej listy

Na pracę zawodową jako jedną z pięciu najważniejszych wartości w codziennym życiu najczęściej wskazują osoby prowadzące własną działalność gospodarczą (83%), respondenci mający od 25 do 34 lat (70%) oraz badani z wyższym wykształceniem (62%) – zob. tabele aneksowe. Jednak w największym stopniu na traktowanie pracy jako wartości życiowej wpływa, co oczywiste, posiadany status zawodowy. Osoby pracujące niemal dwukrotnie częściej niż bierne zawodowo wskazują na pracę jako jedną z najważniejszych wartości w codziennej egzystencji.

RYS. 2. WARTOŚCI DEKLAROWANE JAKO NAJWAŻNIEJSZE W CODZIENNYM ŻYCIU

Należy jednak zauważyć, że w grupie biernych zawodowo znaczenie zatrudnienia szczególnie podkreślają osoby bezrobotne – aż 61% z nich traktuje pracę zawodową jako jedną z najważniejszych wartości życiowych. Można się domyślać, że w tym wypadku jest to wartość pożądana.

STOSUNEK DO PRACY I PRACOWITOŚCI

Zdecydowana większość badanych zgadza się ze stwierdzeniem, że praca nadaje sens życiu (92%), że warto być pracowitym (92%), że każdą pracę należy wykonywać z sercem, nawet jeśli nie jest specjalnie znacząca (92%) oraz że pracowitość to konieczny warunek do osiągnięcia sukcesów w życiu (89%). Niemal trzy piąte respondentów (od 54% do 59%) zdecydowanie podziela powyższe opinie, tylko nieliczni (od 4% do 9%) nie zgadzają się z nimi.

Tabela 1

Stwierdzenia dotyczące pracy	Proszę powiedzieć, w jakim stopniu zgadza się Pan(i) lub nie zgadza z przedstawionymi stwierdzeniami?				
	Zdecydowanie się zgadzam	Raczej się zgadzam	Raczej się nie zgadzam	Zdecydowanie się nie zgadzam	Trudno powiedzieć
	w procentach				
Praca nadaje sens życiu	59	33	4	1	3
	92		5		
Warto być pracowitym	58	34	3	1	4
	92		4		
Warto wykonywać swoją pracę z sercem, nawet jeśli nie jest specjalnie znacząca	54	38	5	1	2
	92		6		
Pracowitość jest koniecznym warunkiem sukcesów w życiu	59	30	7	2	2
	89		9		
Praca to moralny obowiązek człowieka wobec siebie i innych ludzi	45	39	10	2	4
	84		12		
Dobre wykonywanie obowiązków wcześniej czy później przyniesie nagrodę lub sukces	40	40	11	2	7
	80		13		
Praca to przede wszystkim sposób na zdobycie pieniędzy, nikt nie pracowałby, gdyby nie musiał	37	30	22	6	5
	67		28		
Praca nie musi sprawiać satysfakcji, najważniejsze, żeby przynosiła odpowiednie korzyści materialne	19	27	36	13	5
	46		49		
Uczciwą pracą człowiek nie jest w stanie dorobić się w życiu	29	26	24	11	10
	55		35		
W pracę nie warto się zbyt angażować, jeśli nie przynosi ona odpowiednich korzyści	11	24	42	15	8
	35		57		

W nieco mniejszym stopniu Polacy są przekonani, że praca to moralny obowiązek człowieka wobec siebie i innych ludzi (84%) oraz że dobre wykonywanie obowiązków wcześniej czy później przyniesie nagrodę lub sukces (80%) – co najmniej dwie piąte (odpowiednio: 45% i 40%) nie ma co do tego wątpliwości. Ponad połowa ankietowanych (57%, w tym 15% w sposób zdecydowany) nie zgadza się ze stwierdzeniem, że w pracę nie warto się zbyt angażować, jeśli nie przynosi ona odpowiednich korzyści.

Jak się okazuje, praca niekoniecznie musi stanowić wartość samą w sobie, często górę bierze czynnik ekonomiczny. Niemal połowa badanych (46%) jest zdania, że praca nie musi sprawiać satysfakcji, najważniejszą jej cechą są odpowiednie korzyści materialne. Natomiast aż dwie trzecie respondentów (67%) w mniejszym lub większym stopniu zgadza się ze stwierdzeniem, że praca to przede wszystkim sposób na zdobycie pieniędzy. Zdaniem tych osób nikt nie pracowałby, gdyby nie musiał.

Mimo że pracowitość cieszy się powszechnym uznaniem w społeczeństwie, a przytłaczająca jego większość uważa, że cecha ta jest koniecznym warunkiem sukcesów w życiu, ponad połowa Polaków (55%) podziela pogląd, że uczciwą pracą człowiek nie jest w stanie dorobić się w życiu.

Na sposób podejścia do pracy raczej nie wpływa status zawodowy respondentów. Wprawdzie osoby niepracujące częściej niż aktywne zawodowo wykazują materialne podejście do zatrudnienia, jednak i w ich deklaracjach minimalnie przeważa traktowanie pracy jako wartości autotelicznej (z wyjątkiem stwierdzenia, że warto wykonywać swoją pracę z sercem, nawet jeśli nie jest specjalnie znacząca).

Tabela 2

Stwierdzenia dotyczące pracy	Aktywni zawodowo	Bierni zawodowo
	Średnie na skali 1-4, na której 1 oznacza „zdecydowanie się nie zgadzam”, a 4 – „zdecydowanie się zgadzam”*	
Warto wykonywać swoją pracę z sercem, nawet jeśli nie jest specjalnie znacząca	3,52	3,47
Warto być pracowitym	3,52	3,56
Praca nadaje sens życiu	3,50	3,58
Pracowitość jest koniecznym warunkiem sukcesów w życiu	3,46	3,51
Praca to moralny obowiązek człowieka wobec siebie i innych ludzi	3,25	3,37
Dobre wykonywanie obowiązków wcześniej czy później przyniesie nagrodę lub sukces	3,25	3,31
Praca to przede wszystkim sposób na zdobycie pieniędzy, nikt nie pracowałby, gdyby nie musiał	2,93	3,10
Uczciwą pracą człowiek nie jest w stanie dorobić się w życiu	2,70	2,92
Praca nie musi sprawiać satysfakcji, najważniejsze, żeby przynosiła odpowiednie korzyści materialne	2,42	2,67
W pracę nie warto się zbyt angażować, jeśli nie przynosi ona odpowiednich korzyści	2,27	2,41

* Pominięto odpowiedzi „trudno powiedzieć”

Tabela 3

Stwierdzenia dotyczące pracy	Kadra kierownicza, inteligencja	Pracownicy umysłowi niższego szczebla	Pracownicy fizyczno-umysłowi	Robotnicy wykwalifikowani	Robotnicy niewykwalifikowani	Rolnicy	Przedsiębiorcy
	Średnie na skali 1-4, na której 1 oznacza „zdecydowanie się nie zgadzam”, a 4 – „zdecydowanie się zgadzam”*						
Pracowitość jest koniecznym warunkiem sukcesów w życiu	3,42	3,45	3,36	3,53	3,31	3,59	3,50
Warto wykonywać swoją pracę z sercem, nawet jeśli nie jest specjalnie znacząca	3,60	3,59	3,45	3,47	3,30	3,58	3,54
Praca to przede wszystkim sposób na zdobycie pieniędzy, nikt nie pracowałby, gdyby nie musiał	2,54	2,82	2,98	3,08	3,14	3,26	2,61
Praca nie musi sprawiać satysfakcji, najważniejsze, żeby przynosiła odpowiednie korzyści materialne	2,15	2,00	2,33	2,67	2,68	3,00	2,19
Praca to moralny obowiązek człowieka wobec siebie i innych ludzi	3,16	3,16	3,19	3,31	3,28	3,47	3,11
W pracę nie warto się zbyt angażować, jeśli nie przynosi ona odpowiednich korzyści	2,06	2,02	2,21	2,44	2,50	2,62	2,16
Dobre wykonywanie obowiązków wcześniej czy później przyniesie nagrodę lub sukces	3,43	3,10	3,30	3,27	3,15	3,17	3,28
Warto być pracowitym	3,63	3,47	3,58	3,58	3,35	3,40	3,52
Praca nadaje sens życiu	3,60	3,42	3,45	3,49	3,60	3,58	3,51
Uczciwą pracą człowiek nie jest w stanie dorobić się w życiu	2,36	2,68	2,57	2,92	2,71	3,05	2,61

* Pominięto odpowiedzi „trudno powiedzieć”

Na stosunek do pracy w nieco większym stopniu wpływa przynależność do określonych kategorii społeczno-zawodowych (dotyczy to wyłącznie osób pracujących). Stosunkowo najbardziej materialistycznym podejściem do pracy charakteryzują się robotnicy niewykwalifikowani, natomiast jako wartość autoteliczną traktuje ją przede wszystkim kadra kierownicza i inteligencja. Specyficzną kategorię stanowią rolnicy, a w nieco mniejszym stopniu również robotnicy wykwalifikowani. W tych grupach zawodowych bardzo silne jest zarówno roszczeniowe podejście do pracy, jak i podkreślanie jej znaczenia jako wartości samej w sobie.

Ogólnie rzecz biorąc, wyniki analizy czynnikowej³ wskazują na istnienie dwóch odmiennych podejść do pracy. Pierwsze z nich charakteryzuje się traktowaniem jej jako wartości samej w sobie – można tu mówić o swoistym etosie pracy. Składają się nań przekonania, że warto być pracowitym, że dobre wykonywanie obowiązków wcześniej czy później przyniesie nagrodę lub sukces, że pracowitość jest koniecznym warunkiem sukcesów w życiu, a praca stanowi sens egzystencji oraz że warto wykonywać swoją pracę z sercem, nawet jeśli nie jest specjalnie znacząca, gdyż praca to moralny obowiązek człowieka wobec siebie i innych.

Tabela 4

	Czynnik I „Etos pracy”	Czynnik II „Instrumentalne podejście do pracy”
Warto być pracowitym	0,753	
Dobre wykonywanie obowiązków wcześniej czy później przyniesie nagrodę lub sukces	0,708	
Pracowitość jest koniecznym warunkiem sukcesów w życiu	0,708	
Praca nadaje sens życiu	0,687	
Warto wykonywać swoją pracę z sercem, nawet jeśli nie jest specjalnie znacząca	0,671	
Praca to moralny obowiązek człowieka wobec siebie i innych ludzi	0,611	
Praca nie musi sprawiać satysfakcji, najważniejsze, żeby przynosiła odpowiednie korzyści materialne		0,739
W pracę nie warto się zbytnio angażować, jeśli nie przynosi ona odpowiednich korzyści		0,684
Praca to przede wszystkim sposób na zdobycie pieniędzy, nikt nie pracowałby, gdyby nie musiał		0,678
Uczciwą pracą człowiek nie jest w stanie dorobić się w życiu		0,603
Procent wariancji wyjaśnionej=48	29	19

³ Zastosowano rotację Varimax, KMO=0,779; siła związku między czynnikami: $r=0,11$.

Drugie podejście do pracy wiąże się z instrumentalnym jej traktowaniem. Wyrażane są tu przekonania, że praca nie musi sprawiać satysfakcji, najważniejsze, żeby przynosiła odpowiednie korzyści materialne, a jeśli ich nie przynosi, to nie warto się w nią angażować, że praca to przede wszystkim sposób na zdobycie pieniędzy oraz że uczciwą pracą człowiek nie jest w stanie dorobić się w życiu.

Wprawdzie w polskim społeczeństwie, zwłaszcza wśród ludzi młodszych, lepiej wykształconych i stosunkowo dobrze zarabiających, przeważa traktowanie pracy raczej w kategoriach etosu, jednak roszczeniowe podejście do niej również jest dość silne – i to, jak się okazuje, niezależnie od kategorii społeczno-demograficznych.

Opracował
Rafał BOGUSZEWSKI

A N E K S

Tabela 1. Ludzie kierują się różnymi wartościami w życiu. Z podanej listy proszę wskazać pięć wartości, które uważa Pan(i) za najważniejsze w swoim codziennym życiu. 1 - Dobrobyt, bogactwo, 2 - Grono przyjaciół; 3 - Kontakt z kulturą; 4 - Możliwość udziału w demokratycznym życiu społeczno-politycznym; 5 - Pomyślność ojczyzny; 6 - Praca zawodowa; 7 - Spokój; 8 - Sukces, sława; 9 - Szacunek innych ludzi

(%)

	1	2	3	4	5	6	7	8	9
Ogółem	17	33	10	7	24	50	48	4	43
Płeć									
Mężczyźni	23	34	9	9	25	53	44	6	38
Kobiety	12	32	11	5	23	47	52	1	47
Wiek									
18-24 lat	18	55	11	9	13	46	26	10	38
25-34	21	42	9	7	19	70	36	4	43
35-44	19	35	13	6	22	64	55	2	37
45-54	15	24	9	7	26	62	50	1	39
55-64	16	24	11	6	34	33	61	2	47
65 lat i więcej	13	21	9	4	29	18	61	3	51
Miejsce zamieszkania									
Wieś	18	29	12	8	23	48	49	4	43
Miasto do 20 tys.	17	32	9	5	21	59	50	3	49
20-100 tys.	18	34	6	6	25	52	51	4	45
101-500 tys.	13	34	10	6	22	47	45	2	37
501 tys.i więcej mieszk.	16	46	14	5	30	46	39	4	37
Wykształcenie									
Podstawowe	15	25	10	5	18	30	58	6	40
Zasadnicze zawodowe	19	33	9	9	24	58	49	4	47
Średnie	18	38	12	7	27	56	46	2	42
Wyższe	14	39	9	5	24	62	28	3	38
Grupa społ.-zaw. pracujący									
Kadra kier., inteligencja	15	37	8	2	24	66	29	4	45
Prac.umysł.niż.szczebla	17	39	9	4	23	69	38	3	37
Pracownicy fiz.- umysł.	14	45	10	4	21	75	57	0	36
Robotnicy wykwalifikowani	17	41	10	7	20	73	34	3	35
Robotnicy niewykwalifik.	32	41	12	6	9	70	49	15	36
Rolnicy	19	19	8	10	31	43	52	2	57
Pracujący na własny rach.	32	23	10	9	18	83	30	0	39
Bierni zawodowo									
Renciści	14	21	12	3	25	27	66	2	46
Emeryci	13	21	10	5	33	19	60	3	48
Uczniowie i studenci	15	60	9	13	10	34	28	10	39
Bezrobotni	24	34	11	13	20	61	42	6	41
Gospodynie domowe i inni	11	31	12	3	26	62	63	0	48
Pracuje w:									
inst. państw., publicznej	18	38	11	6	24	71	40	3	39
spółce właścicieli									
prywatnych i państwa	14	41	7	6	18	72	36	4	34
sekt. pryw. poza rolnict.	20	41	10	5	18	70	44	4	38
prywatnym gosp. rolnym	19	16	8	10	33	43	51	2	54
Dochody na jedną osobę									
Do 300 zł	11	20	4	17	25	62	53	1	33
301-500	14	26	12	5	26	53	54	0	46
501-900	17	31	9	4	23	50	50	3	43
901-1200	14	34	9	2	30	46	54	1	49
Powyżej 1200 zł	21	35	12	10	31	53	32	3	44
Ocena własnych war. mater.									
Złe	21	30	8	7	22	48	52	4	37
Średnie	13	32	11	6	25	50	52	3	43
Dobre	19	39	10	7	22	52	37	4	47
Udział w prakt. religijnych									
Kilka razy w tygodniu	12	23	9	4	21	38	42	5	38
Raz w tygodniu	14	29	9	8	26	52	50	3	43
1-2 razy w miesiącu	23	33	9	8	22	48	50	4	45
Kilka razy w roku	20	45	12	4	19	58	42	3	42
W ogóle nie uczestniczy	16	39	15	6	20	35	51	8	42
Poglądy polityczne									
Lewica	14	32	12	8	18	51	41	4	47
Centrum	16	37	11	4	25	56	48	4	43
Prawica	18	34	12	10	27	50	47	4	41
Trudno powiedzieć	18	28	6	5	21	42	52	2	42

(continued)

Tabela 1 cd. 10 - Szczęście rodzinne; 11 - Uczciwe życie; 12 - Wiara religijna; 13 - Wolność głosu własnych poglądów; 14 - Wykształcenie; 15 - Zachowanie dobrego zdrowia; 16 - Życie pełne przygód i wrażeń

(%)

	10	11	12	13	14	15	16	Trudno powiedzieć	Liczba osób
Ogółem	72	47	29	15	21	49	5	1	979
Płeć									
Mężczyźni	71	43	24	16	19	49	6	1	466
Kobiety	73	50	33	13	23	50	3	0	513
Wiek									
18-24 lat	71	36	25	22	45	40	16	1	148
25-34	76	49	22	16	18	49	5	0	177
35-44	75	45	21	13	21	44	1	0	154
45-54	76	48	25	15	22	54	1	0	203
55-64	74	43	31	12	9	53	6	1	131
65 lat i więcej	60	57	49	10	9	53	0	1	165
Miejsce zamieszkania									
Wieś	65	46	38	14	17	45	3	1	362
Miasto do 20 tys.	71	48	22	17	25	47	5	0	133
20-100 tys.	76	46	23	12	19	50	4	0	197
101-500 tys.	81	48	29	19	18	53	6	1	176
501 tys. i więcej mieszk.	73	46	16	12	34	59	7	1	112
Wykształcenie									
Podstawowe	64	46	42	11	19	52	7	2	274
Zasadnicze zawodowe	75	47	29	14	11	45	1	0	257
Średnie	73	46	21	16	27	46	5	0	339
Wyższe	82	50	19	18	31	64	5	0	108
Grupa społ.-zaw. pracujący									
Kadra kier., inteligencja	84	44	18	17	29	60	3	0	56
Prac. umysł. niż. szczebla	80	44	18	15	22	61	4	0	83
Pracownicy fiz.- umysł.	86	38	15	14	28	42	2	0	89
Robotnicy wykwalifikowani	81	47	23	12	16	47	6	0	97
Robotnicy niewykwalifik.	69	44	15	11	6	45	6	0	33
Rolnicy	72	60	39	10	16	36	1	0	52
Pracujący na własny rach.	73	54	11	28	35	50	3	0	33
Bierni zawodowo									
Renciści	62	43	34	11	12	57	0	3	90
Emeryci	66	54	45	11	11	52	3	1	217
Uczniowie i studenci	67	33	23	29	59	38	19	1	76
Bezrobotni	62	48	30	15	20	49	8	0	115
Gospodynie domowe i inni	77	43	28	15	15	39	0	0	39
Pracuje w:									
inst. państw., publicznej	82	40	18	16	20	57	4	1	133
spółce właścicieli									
prywatnych i państwa	86	52	22	10	19	47	4	0	75
sekt. pryw. poza rolnict.	77	44	16	16	27	48	6	0	195
prywatnym gosp. rolnym	72	63	40	10	17	39	1	0	52
Dochody na jedną osobę									
Do 300 zł	69	51	30	24	27	48	3	0	86
301-500	74	51	33	10	17	51	2	1	140
501-900	74	51	33	13	21	56	3	0	228
901-1200	80	47	26	18	21	51	5	0	85
Powyżej 1200 zł	63	43	19	23	22	51	7	0	90
Ocena własnych war. mater.									
Złe	73	46	32	13	20	53	4	0	269
Średnie	70	48	30	14	19	49	5	1	438
Dobre	74	44	23	18	24	46	5	1	271
Udział w prakt. religijnych									
Kilka razy w tygodniu	73	59	59	10	22	47	1	1	77
Raz w tygodniu	74	47	37	14	21	46	4	1	473
1-2 razy w miesiącu	72	46	20	16	16	55	3	0	160
Kilka razy w roku	70	44	9	18	24	51	6	0	184
W ogóle nie uczestniczy	65	43	11	15	21	55	11	1	83
Poglądy polityczne									
Lewica	77	46	14	25	19	57	6	0	124
Centrum	74	48	27	13	23	47	6	0	292
Prawica	69	45	37	16	22	46	3	1	304
Trudno powiedzieć	71	48	27	9	18	53	4	1	258

Tabela 2. Proszę powiedzieć, w jakim stopniu zgadza się Pan(i) lub nie zgadza ze stwierdzeniem, że **pracowitość jest koniecznym warunkiem sukcesów w życiu?** 1 - Zdecydowanie i raczej się zgadzam; 2 - Zdecydowanie i raczej się nie zgadzam

(%)

	1	2	Trudno powiedzieć	Liczba osób
Ogółem	89	9	2	979
Płeć				
Mężczyźni	89	10	2	466
Kobiety	88	9	2	513
Wiek				
18-24 lat	88	11	1	148
25-34	90	8	2	177
35-44	85	11	4	154
45-54	85	14	0	203
55-64	93	6	1	131
65 lat i więcej	92	3	4	165
Miejsce zamieszkania				
Wieś	91	7	2	362
Miasto do 20 tys.	85	12	3	133
20-100 tys.	88	11	1	197
101-500 tys.	89	8	4	176
501 tys. i więcej mieszk.	86	13	1	112
Wykształcenie				
Podstawowe	88	8	4	274
Zasadnicze zawodowe	92	6	2	257
Średnie	87	12	1	339
Wyższe	84	15	2	108
Grupa społ.-zaw. pracujący				
Kadra kier., inteligencja	84	16	0	56
Prac.umysł.niż.szczebła	85	15	0	83
Pracownicy fiz.- umysł.	86	13	1	89
Robotnicy wykwalifikowani	89	9	3	97
Robotnicy niewykwalifik.	84	13	3	33
Rolnicy	91	7	2	52
Pracujący na własny rach.	90	7	3	33
Bierni zawodowo				
Renciści	93	2	5	90
Emeryci	93	4	3	217
Uczniowie i studenci	85	13	1	76
Bezrobotni	87	12	1	115
Gospodynie domowe i inni	83	11	6	39
Pracuje w:				
inst. państw., publicznej	87	13	0	133
spółce właścicieli				
prywatnych i państwa	87	11	2	75
sekt. pryw. poza rolnict.	86	12	2	195
prywatnym gosp. rolnym	91	7	2	52
Dochody na jedną osobę				
Do 300 zł	92	7	1	86
301-500	87	12	1	140
501-900	91	6	3	228
901-1200	92	8	0	85
Powyżej 1200 zł	86	14	0	90
Ocena własnych war. mater.				
Złe	93	5	2	269
Średnie	88	10	2	438
Dobre	84	13	3	271
Udział w prakt. religijnych				
Kilka razy w tygodniu	96	3	1	77
Raz w tygodniu	90	7	2	473
1-2 razy w miesiącu	88	11	2	160
Kilka razy w roku	82	16	2	184
W ogóle nie uczestniczy	89	8	4	83
Poglądy polityczne				
Lewica	88	12	0	124
Centrum	89	10	1	292
Prawica	92	7	1	304
Trudno powiedzieć	84	10	6	258

Tabela 3. Proszę powiedzieć, w jakim stopniu zgadza się Pan(i) lub nie zgadza ze stwierdzeniem, że **praca to moralny obowiązek człowieka wobec siebie i innych ludzi?** 1 - Zdecydowanie i raczej się zgadzam; 2 - Zdecydowanie i raczej się nie zgadzam

(%)

	1	2	Trudno powiedzieć	Liczba osób
Ogółem	84	12	4	979
Płeć				
Mężczyźni	84	12	4	466
Kobiety	84	12	4	513
Wiek				
18-24 lat	71	24	5	148
25-34	82	17	1	177
35-44	77	17	6	154
45-54	86	11	4	203
55-64	92	6	2	131
65 lat i więcej	94	1	5	165
Miejsce zamieszkania				
Wieś	86	11	3	362
Miasto do 20 tys.	86	10	5	133
20-100 tys.	80	17	3	197
101-500 tys.	87	9	4	176
501 tys. i więcej mieszk.	75	19	6	112
Wykształcenie				
Podstawowe	87	8	5	274
Zasadnicze zawodowe	88	8	3	257
Średnie	80	17	3	339
Wyższe	78	20	3	108
Grupa społ.-zaw. pracujący				
Kadra kier., inteligencja	78	18	4	56
Prac.umysł.niż.szczebła	83	16	1	83
Pracownicy fiz.- umysł.	74	20	6	89
Robotnicy wykwalifikowani	86	12	2	97
Robotnicy niewykwalifik.	78	14	8	33
Rolnicy	89	11	0	52
Pracujący na własny rach.	77	23	0	33
Bierni zawodowo				
Renciści	88	4	8	90
Emeryci	94	3	3	217
Uczniowie i studenci	68	26	6	76
Bezrobotni	86	12	2	115
Gospodynie domowe i inni	76	16	8	39
Pracuje w:				
inst. państw., publicznej	83	14	3	133
spółce właścicieli				
prywatnych i państwa	80	16	4	75
sekt. pryw. poza rolnict.	78	19	3	195
prywatnym gosp. rolnym	89	11	0	52
Dochody na jedną osobę				
Do 300 zł	82	16	2	86
301-500	84	9	7	140
501-900	89	9	2	228
901-1200	85	14	1	85
Powyżej 1200 zł	86	13	1	90
Ocena własnych war. mater.				
Złe	87	8	5	269
Średnie	83	13	4	438
Dobre	83	15	3	271
Udział w prakt. religijnych				
Kilka razy w tygodniu	89	6	4	77
Raz w tygodniu	88	9	3	473
1-2 razy w miesiącu	77	17	6	160
Kilka razy w roku	78	18	4	184
W ogóle nie uczestniczy	82	17	1	83
Poglądy polityczne				
Lewica	83	14	3	124
Centrum	85	12	2	292
Prawica	86	12	3	304
Trudno powiedzieć	80	13	7	258

Tabela 4. Proszę powiedzieć, w jakim stopniu zgadza się Pan(i) lub nie zgadza ze stwierdzeniem, że **praca nie musi sprawiać satysfakcji, najważniejsze, żeby przynosiła odpowiednie korzyści materialne?**
 1 - Zdecydowanie i raczej się zgadzam; 2 - Zdecydowanie i raczej się nie zgadzam

(%)

	1	2	Trudno powiedzieć	Liczba osób
Ogółem	46	49	5	979
Płeć				
Mężczyźni	49	47	4	466
Kobiety	43	51	6	513
Wiek				
18-24 lat	43	56	1	148
25-34	48	49	3	177
35-44	44	51	5	154
45-54	40	56	4	203
55-64	51	46	3	131
65 lat i więcej	51	35	14	165
Miejsce zamieszkania				
Wieś	58	36	6	362
Miasto do 20 tys.	40	55	5	133
20-100 tys.	43	56	1	197
101-500 tys.	42	52	7	176
501 tys. i więcej mieszk.	25	70	5	112
Wykształcenie				
Podstawowe	58	33	9	274
Zasadnicze zawodowe	54	42	4	257
Średnie	37	60	3	339
Wyższe	24	73	3	108
Grupa społ.-zaw. pracujący				
Kadra kier., inteligencja	28	70	2	56
Prac. umysł. niż. szczebla	19	77	3	83
Pracownicy fiz. - umysł.	37	58	6	89
Robotnicy wykwalifikowani	52	47	2	97
Robotnicy niewykwalifik.	43	49	8	33
Rolnicy	65	34	2	52
Pracujący na własny rach.	33	67	0	33
Bierni zawodowo				
Renciści	50	31	18	90
Emeryci	51	42	7	217
Uczniowie i studenci	41	59	0	76
Bezrobotni	59	39	2	115
Gospodynie domowe i inni	49	46	5	39
Pracuje w:				
inst. państw., publicznej	30	66	3	133
spółce właścicieli				
prywatnych i państwa	39	57	3	75
sekt. pryw. poza rolnict.	38	58	4	195
prywatnym gosp. rolnym	66	34	0	52
Dochody na jedną osobę				
Do 300 zł	50	44	6	86
301-500	51	44	5	140
501-900	52	43	5	228
901-1200	33	62	5	85
Powyżej 1200 zł	28	69	2	90
Ocena własnych war. mater.				
Złe	53	42	5	269
Średnie	44	49	6	438
Dobre	41	56	3	271
Udział w prakt. religijnych				
Kilka razy w tygodniu	45	48	7	77
Raz w tygodniu	46	49	5	473
1-2 razy w miesiącu	52	43	5	160
Kilka razy w roku	44	52	4	184
W ogóle nie uczestniczy	40	56	4	83
Poglądy polityczne				
Lewica	48	49	3	124
Centrum	43	54	2	292
Prawica	44	52	4	304
Trudno powiedzieć	50	40	10	258

Tabela 5. Proszę powiedzieć, w jakim stopniu zgadza się Pan(i) lub nie zgadza ze stwierdzeniem, że **w pracę nie warto się zbytnio angażować, jeśli nie przynosi ona odpowiednich korzyści?** 1 - Zdecydowanie i raczej się zgadzam; 2 - Zdecydowanie i raczej się nie zgadzam

(%)

	1	2	Trudno powiedzieć	Liczba osób
Ogółem	35	57	8	979
Płeć				
Mężczyźni	41	52	7	466
Kobiety	30	61	9	513
Wiek				
18-24 lat	40	54	6	148
25-34	37	61	3	177
35-44	37	54	9	154
45-54	34	60	6	203
55-64	29	62	9	131
65 lat i więcej	34	49	17	165
Miejsce zamieszkania				
Wieś	41	48	11	362
Miasto do 20 tys.	34	57	9	133
20-100 tys.	33	61	6	197
101-500 tys.	33	60	8	176
501 tys. i więcej mieszk.	24	72	4	112
Wykształcenie				
Podstawowe	41	47	13	274
Zasadnicze zawodowe	36	57	7	257
Średnie	34	60	6	339
Wyższe	23	72	5	108
Grupa społ.-zaw. pracujący				
Kadra kier., inteligencja	25	72	4	56
Prac.umysł.niż.szczebła	17	81	2	83
Pracownicy fiz.- umysł.	31	64	5	89
Robotnicy wykwalifikowani	38	55	7	97
Robotnicy niewykwalifik.	38	57	5	33
Rolnicy	49	41	10	52
Pracujący na własny rach.	35	62	3	33
Bierni zawodowo				
Renciści	30	48	22	90
Emeryci	36	54	11	217
Uczniowie i studenci	36	61	3	76
Bezrobotni	48	45	7	115
Gospodynie domowe i inni	40	54	6	39
Pracuje w:				
inst. państw., publicznej	23	73	4	133
spółce właścicieli				
prywatnych i państwa	30	65	6	75
sekt. pryw. poza rolnict.	36	59	5	195
prywatnym gosp. rolnym	49	43	8	52
Dochody na jedną osobę				
Do 300 zł	43	49	8	86
301-500	38	54	8	140
501-900	32	60	8	228
901-1200	22	69	9	85
Powyżej 1200 zł	28	67	4	90
Ocena własnych war. mater.				
Złe	42	49	9	269
Średnie	32	58	9	438
Dobre	33	62	5	271
Udział w prakt. religijnych				
Kilka razy w tygodniu	36	54	10	77
Raz w tygodniu	34	58	8	473
1-2 razy w miesiącu	33	59	8	160
Kilka razy w roku	42	52	6	184
W ogóle nie uczestniczy	33	59	8	83
Poglądy polityczne				
Lewica	32	64	3	124
Centrum	36	57	7	292
Prawica	34	60	5	304
Trudno powiedzieć	36	49	15	258

Tabela 6. Proszę powiedzieć, w jakim stopniu zgadza się Pan(i) lub nie zgadza ze stwierdzeniem, że **uczciwą pracą człowiek nie jest w stanie dorobić się w życiu?** 1 - Zdecydowanie i raczej się zgadzam;
2 - Zdecydowanie i raczej się nie zgadzam

(%)

	1	2	Trudno powiedzieć	Liczba osób
Ogółem	55	35	10	979
Płeć				
Mężczyźni	56	35	9	466
Kobiety	55	35	11	513
Wiek				
18-24 lat	43	46	11	148
25-34	50	40	10	177
35-44	52	34	14	154
45-54	60	33	7	203
55-64	61	31	7	131
65 lat i więcej	64	25	11	165
Miejsce zamieszkania				
Wieś	59	32	10	362
Miasto do 20 tys.	56	35	9	133
20-100 tys.	53	41	6	197
101-500 tys.	54	30	16	176
501 tys. i więcej mieszk.	50	41	8	112
Wykształcenie				
Podstawowe	63	27	11	274
Zasadnicze zawodowe	59	29	12	257
Średnie	52	40	8	339
Wyższe	40	52	8	108
Grupa społ.-zaw. pracujący				
Kadra kier., inteligencja	36	60	4	56
Prac.umysł.niż.szczebła	52	44	5	83
Pracownicy fiz.- umysł.	47	43	10	89
Robotnicy wykwalifikowani	60	29	11	97
Robotnicy niewykwalifik.	46	39	16	33
Rolnicy	67	26	8	52
Pracujący na własny rach.	52	38	9	33
Bierni zawodowo				
Renciści	50	28	22	90
Emeryci	62	30	8	217
Uczniowie i studenci	41	45	13	76
Bezrobotni	66	28	6	115
Gospodynie domowe i inni	66	24	10	39
Pracuje w:				
inst. państw., publicznej	50	45	6	133
spółce właścicieli				
prywatnych i państwa	45	39	15	75
sekt. pryw. poza rolnict.	51	40	9	195
prywatnym gosp. rolnym	63	29	8	52
Dochody na jedną osobę				
Do 300 zł	58	30	11	86
301-500	58	33	9	140
501-900	60	32	9	228
901-1200	55	36	9	85
Powyżej 1200 zł	46	50	3	90
Ocena własnych war. mater.				
Złe	64	26	10	269
Średnie	55	34	11	438
Dobre	47	45	8	271
Udział w prakt. religijnych				
Kilka razy w tygodniu	61	29	10	77
Raz w tygodniu	53	36	10	473
1-2 razy w miesiącu	62	30	8	160
Kilka razy w roku	59	34	7	184
W ogóle nie uczestniczy	42	45	13	83
Poglądy polityczne				
Lewica	55	38	8	124
Centrum	53	37	10	292
Prawica	58	36	6	304
Trudno powiedzieć	55	29	15	258